

XI.

Blandede Aktstykker og Breve fra Aarene 1520—39.

1.

1520. Indberetning til Kong Christiern II om Mordet paa Præsten Hr. Jens Knap i Magleby paa Langeland. (Sml. Kirkehist. Saml. II, 453).

Werdis ederss nadhe ath vidhe, Bruyth Dycker, som var bespenss¹⁾ køffmandh oc haffuer hanss pennyinghe gøme, som hand haffuer førth vdaff rygeth, hand er nw i Fyn.

¹⁾ Jens Andersen (Beldenak).

Verdis ederss nadhe ath vydhe, ath then prest her er pa landhet, som ederss nadhe dæmdhe then gord tiil, som thy byndher hadhe threth meth, oc haffuer samme bøndher slageth presthen i hyel¹⁾, oc ere borth rymdhe, som gernynge gordhe, oc er manghe i gen, som var i radh oc gernynge meth oc fæwdhe tom tiil strandhe met verendhe handh, oc manghe ther hwsdhe oc heldhe thom, sydhen thy hadhe gyorth gernynge, oc haffwer ieg boren²⁾ aff thom alsamen; skall ederss nadhe vydhe, at ther er eth storth falsmol pa ferdhe, oc acthe thi ij, som var meth ath sla presten, oc kome fortynghe tom met ederss nadhe; viste ederss nadhe, hore forredhele thi sloen, tha ladhe ederss nadhe inthet andhedh rethe en hallsen; vildhe edherss nadhe skrive meg tiil i ghen, hore ieg skal forhalnet³⁾ met the andhre. Her met ederss nadhess statz mecthighet Gud beffalindhe.

Orig. i Geh.-Ark., Topogr. Saml., Odense Nr. 142.

2.

(1523?). Kancellioptegnelse fra Kong Frederik I's Tid om Beskikkelse af nogle Præster til Kirker i Odense Stift, hvis hidtilværende Besiddere havde mistet dem, fordi de havde forladt Riget med Christiørn II.

Her Peder Bwnde tiil sanctj Nicolai kirke i Swynborg, som Peder Willatssen⁴⁾ haffuer forløbith, Et eo modo vacat, cum eius vltimus possessor eam dereliquit et cum hostibus regni conuiuit.

Her Anders Rawen tiil Theersted, qui eodem modo vacat deserta derelictaque per Joannem Wencke⁵⁾, qui pariter cum regni hostibus vitam degit.

¹⁾ Dette skete den 2den Febr. 1520.

²⁾ Det er: Borgen. ³⁾ Det er: forhandle det.

⁴⁾ Den bekjendte Slotsskriver i Kjøbenhavn, der senere kom tilbage og blev Borgmester smst. (Se Kbhvns Kirker og Klostere S. 111—2. 205. 285. Tillæg S. 208).

⁵⁾ Havde været Christiørn II's Sekretær (jfr. Ny kirkehist. Saml. V, 544, Anm. 2). Han maa vist have faaet Tirsted Kirke (paa Laaland) igjen, siden vi finde, at han 1527 med K. Frederik I's Stadfæstelse afstod den til M. Christiørn Hvid (se Kbhvns Kirker og Klostere, S. 109). Uden Tvivl har han faaet Forleningen tilbage i Henhold til Overens-

Her Claus Jyde til Herritsted, qui eodem modo vacat relicta per Clementem Petri, qui demolitus est curiam granariam episcopi¹⁾.

Samtidig Optegnelse paa en lille Seddel i Geh.-Ark. D. Saml. 565 A.

3.

1524. 22de Januar. Brødrene og Søstre i Mariager Kloster klage til Kongen over den Overlast, deres Gods led navnlig af Bispen i Viborg (Jørgen Friis), og bede om Forskaanelse for yderligere Paalæg.

Aue Maria gratia plena. Vore herre Jhesu Cristi kerlighed altid met idmige helssen. Kieriste nadige herræ, verdis ether Nades konglige maiestadz hogmetughet atwide, atwy fatige folch ether Nades idmige tro tienere till Gud effter vore helige regell ære skicket vnder ether Nades beskermelss oc forswar. Thy idmiglighe fly wy fatige folck till ether nades godhed, at i wære thette fatige stet mild oc god, som ether nades kereste her fadher oc broder, koningere j Danmarcke, ware, hwes seele Gud haffue. Oc first j thenne hielpp aff Closters godz, som verdige fader met Gud biscop Awe Bild af Aars haffuer i befaling, aff huilke som han fick xl r. gildenn, oc er hans nade oss nw tilsiendes om flere penninge. Vore troo er saa god till ether nades verdighet, at wiste ether nade the store bryst her ære pa klosteres bigninge oc personernsse behoff oc notørfft, tha vare ether nade ey meræ begærendes aff thette fatige sthet. Item fick bisp Awe tilforrn two kalcke aff closter oc en aff vor kircke, sa god som lx marck, pa ether nades vegne. Item fick bispen aff Viborg aff vor kirchere pa ether vegne lx marck penninge. Item fick oc bispen aff

komsten af 23 Decbr. 1523 om Kjøbenhavns Overgivelse, hvori bestemtes, at de Mænd, der havde tjent Christiørn II. som Skrivere og Kapellaner, skulde blive ved »de Kirkens Len og Rente«, som de tidligere havde haft, ligesom ogsaa at de Præster og andre, som havde søgt til Kjøbenhavn under Stadens Kamp mod Frederik I, skulde have deres Kirker og Huse tilbage. (Nielsen, Kjøbenhavns Diplomatarium I, 336. 338).

¹⁾ Jfr. Kirkehist. Saml. I, 296, hvoraf fremgaar, at ogsaa Klement Pedersen paany har faaet Herrested Kirke.

Vendzøsell en swm penninge aff closters kirche i hanss stycht pa ether vegne. Item tog oc the Lybkere fra oss viii læster bigh met iij t. smør. Item Ether nade gaff oss verdelig i leyderen beskermels breff ower wore fatige godz, ehwor thet fandest i ether riger, oc serdelis ower Fielmind oc Moo skoff, at ingen skulle ther indfare athugge, før thet kom for ether Nade oc Danmarckes rad, huilket breff bispen aff Viborg oc hanss Capittel inthet skiøder, men the lader ther indriffwe sa got som dawlige med halff anth hwndred vognæ oc opphogge skoff oc kier oc affføre, oc till met neder kiør vor fatige thieners ænge, sa godz oc thienere bliwe aldelis ødhe, huilke eydom oc godz er closters rette enmerke oc affskift godz fran Capittells aff Viborg, oc bispen aff Viborg hawer ther ingen lod eller deel j. Ether nades tiener till Alburg hwss hwger ther met closters loff oc mynne, oc kan vore skowe oc kierre ey meræ tolæ athugge j, om vort fatige godz skall bliwe wed mackt oc hoille thenne gudz thieneste [opp] met so mange personere, som vore helige regell aff vor heres egen benedide ord indhoiller, som her er sticktet oc beginth aff hogbornne herrer oc fyrste kongere aff Danmarcke, kong Erich, kong Cristoffer, Ether Nade her fader kong Cristern oc ether broder kong Hanss, Gud alle theres seele hawe ewinnelige i hymmeriges glede, som hawer opreste thenne Gudz theneste for landtz oc rigensse bestandelsse oc for theres seelæ oc alle cristne sele ind til domss. Kiereste nadige here ffor sodan lelighet oc stor trongh ffly wy fatige folch alle samen till ether Nade verdighet oc godehet, at j for Gudz skuld wille verdiges till at hawe nade oc toll met oss i sodan vdgiift oc vndhe wore fatige brødere ett gott endeligt swar ther paa. Wy skulle alle welwilelige dag oc natt bede Gud oc vor helige patroner for ether Nade, ether Nades verdige fyrstinde oc børn, at Gud skall beskierme ether oc thenum fran alt onth ewinnelig. Oc vill wy wære ether nades verdighet lydige oc medstannende j alt thet wy fatige folch kan komme aff sthet met. Item wy bede ether nade for Gudz skild om steffninghe ower

bispen aff Viborg oc Capittell samestet oc ower alle thieres thienes och vor frwe closters thienes i Alborgh, som ophugge wore skowe oc kierre i Fielmynde &c. Item tissligest ower thet breff, som the seeye Hanss toiller togh, at almogen skulle hogge i for^{de} closters enmercke skowe oc kierre. Item steffningh ower for^{ne} Capittells breffue, som giørt vortte emellom oss oc thennum syst for kong Cristernn oc Danmarckes rad i Aarss pa for^{de} Fielminde godz etc. Ether Nades verdighet Seel oc liff befaler wy the helige trifoldighet ewinnelig. Scriptum Mariager Anno Domini Mdxiii ipso die sancti Vincentij martiris, nostri conuentus sub sigillo.

Ether Nades ffatige tiener oc Capellann til Gud,
alle søstre oc brodere i Mariager closter.

Udskrift: Hogborne først oc mectuge here, Her Ffrederich met Gudz [nade] vdworld Kong i Danmarch, ret aruinge till Norghe, H[ertug] i Holstenn, Stormarnn &c. Sin kieriste nadige her oc kon[ge].

Original i Gemeinsch. Archiv. XIII, 47 n. med Levninger af to Segl.

4.

1537. 22de Avgust. Kongeligt aabent Brev indeholdende en Beslutning fattet paa Herredagen i Odense angaaende Jorder solgte fra jordegne Bøndergaarde til Kirker og Klostere.

[Wij Frederich met] Guds nade Danmarckes, Vendes och Gottes konningh, hertugh vdj Sles[ui]g, Holsten, Stormarn och Ditmersken, greffue vdi Oldenborgh och Delmenhorst, Gøre witterligt, att aar effther Guds byrdh mdxxvii torsdagen nest for sti. Bartolomei apostoli dagh paa vort rettertingh i biscopsgaardhen i wor stad Othense, neruerendes oss elskelige Danmarckes riigens raad, som nu her forsamlet er, var skicket for oss oss elskelige her Tyghe Krabbe, ridder wor mand och radh och Danmarckes riigens marsk och beretthe, at manghe jordeyghne bøndher theres foreldre haffue giffuet och sold fran theres bøndher gaardhe till kircker och klosther, saa at theres gaardhe ther met storligen vor forkrencket, och wor och koningens tynghe ycke tess

mynde, och setthe i retthe, om same bøndher burdhe¹⁾ at være nermere at brughe then jordh, som saa wor giffuet och soldh fran theres gaardhe, end andre, for then arligenn skyld och affgift, som ther affganger. Ther paa bleff saa sag[dt] for retthe, at huess jord, aggher eller engh, som giffuet eller sold er fran theres gaard[he], bør ighen at komme till same gaardhe, som thet er fran giffuet eller sold, dog ath same selffeghne bøndher, som i same gaarde bor, skulle arligen till gode redhe giffue then arligen skyldh, som ther nu affgaar, till saadanne kirker och kloster, som thet t. eller soldh er. Giffuet aar, dagh och stedh som forskreffuet standher, vnder wortt signeth.

Ad mandatum domini Regis proprium.

Beskadiget Original med Segl i Kgl. Bibl., Saml. til den danske Adels Hist. Fasc. 35.

5.

1527. 22de September. Biskop Lage Urne skriver til Kong Frederik I, om hvorledes en af K. Christiern II's Tjenere, Niels Pedersen, i sin Tid havde plyndret hans Gaarde Bistrup og Svenstrup, hvilken Person Kong Frederik nu havde givet frit Lejde, hvorover Bispen besværer sig²⁾.

Fidelis obsequii promptitudinem cum felicissimo regnorum incremento. Høgborenn oc høgmectigste første, kiereste

¹⁾ Efter vor Tids Sprogbrug skulde man kave ventet: ikke burde.

²⁾ Idet jeg her meddeler et lille Bidrag til Biskop Lage Urnes Historie, benytter jeg Lejligheden til en Anmærkning angaaende hans Testament, som er trykt dels i Pontoppidans Annaler II, 423—7, dels i Danske Mag. 3 R. III, 213—9 (udgivet af M. N. C. Kall Rasmussen og af ham forsynet med kostelige Anmærkninger). Pontoppidans Kilde er uden Tvivl en meget slet Afskrift blandt de vedelske Papirer i Univ.-Bibl., Addit. 122.4to. Kall Rasmussens Kilde er en Afskrift blandt de bartholinske Manuskripter, der ogsaa findes i Univ.-Bibl. Denne sidste er ganske vist meget bedre end Pontoppidans Kilde, men har dog — hvad Kall Rasmussen mærkelig nok ikke omtaler ved sin Udgave — udeladt noget væsentligt, nemlig Kodicillen til Testamentet, som findes hos Pontoppidan, ligesom dennes Udgave indeholder enkelte Bestemmelser eller Læsemaader, som upaatvivlelig have tilhørt den oprindelige Text, men ere udeladte eller forvanskede i den Afskrifs Afskrift, som er trykt i D. Magazin.

naadige [Herre], verdes eders naades høghmectighed at wide, at thet første ieg fornam, at eders naade war hyllet poo Viiborg landsting tiill at wære konning offuer alt Danmarck, tha gaff ieg meg tiill eders naades høgmectighed oc Danmarcks riges raadt i Jwmland, och then stwndh ieg wor ther hoes eders naade, tha røffuide oc spolierede en konning Christierns tienere, som heder Niels Pæderssenn, myn biscols gard i Roschille, Bestrup, oc brænde myn lade gaardt, sammeledes røffuide oc spolierede myn gard Swenstrup oc tog bort alt boo, boscaff, sølff, penninge, fææ oc qweg oc alt thet iegh haffde. Nw er meg tilkende giffuit, at nogre haffue werffuit hoes eders naades høgmectighed, at eders nade haffuer giffuit hannom leyde. Tha kieriste naadige herre er myn troo saa god tiill eders naades høgmectighedt, at haffde eders naade wist, huadt skade oc forderffue hand haffuer giort meg oc mynne venner, at eders naade ingeledes haffde giffuit hannom leyde, før hand haffde verit ther for mett meg forligt. Sammeledes er bewiseligt, at hand haffuer wærett mett i alle the twg, som konning Christiernn haffuer giortt emod eders nade oc Danmarcks rige bode tiill landh oc vandh, oc haffuer altiit werit eders naades oc Danmarcks riges obenbare fiende, oc huem som andet haffuer sagt for eders nade, the haffuer icke sagt sandhed. Bether ieg ther fore eders naades høgmectighed ydmygeligenn, at effter thij at thet er icke retteligenn for eders naade berett, at eders naade ville werdes at kalle samme eders naades leyde igenn tilbage, saa lenge at ieg moo komme eders nade tiill ords, oc ieg oc myne venner

Jeg skal saaledes nævne, at blandt Legatarerne er mellem Abbeden af Esrom og Abbeden af Næstved udeladt: »Domino Abbati Ringstadiensi j vngers gylden«. Efter S. Michaelis Alter (D. Mag. S. 214 øverst) er vistnok glemt: »S. Spiritus Altere viij & vox«. Enkelte Navne ere ogsaa rigtigere gjengivne i Pont. Ann. end i D. Mag., f. Ex. S. 215 Honnstrups Kirke, hvor Pont. har det rigtige: Holmstrup Kirke. Men unægtelig er den pontoppidanske Text paa mangfoldige andre Steder saa lidet korrekt, at man vel kunde finde sig fristet til ganske at skyde den tilside.

mwe fange nogenn wprættning for then store skade. Thet will ieg, naadige herre, altid met myn troscaff oc villige tieniste fortiene, som ieg plictiig er. Kieriste nadigiste herre, ieg antuorder mester Anders Glob thet breff poo en aff eders naades sønner, som Danmarcks riges raadt haffde besegld, helt oc holdet i alle mode, wdj saa goed troo oc loffue, som eders naade meg thet andtuordet tiill troerhandt, oc haffuer hand ther poo giffuit meg syn quittantz oc handschrift etc. Her mett eders naades seell, liiff oc statt Gudt almectigste oc sancto Lucio martiri beffalendes. Ex Bestrup die beati Mauricij sociorumque eius martirum Anno etc. Mdxvii, meo sub Signeto.

V. R. M^{tis}

humilis capellanus Lagho Vrne

Dei gratia Episcopus Roschildensis.

Udskrift: Illustrissimo ac Serenissimo principi Domino Ffederico Dacie Sclauorum Gothorumque regi, Electo in regem Noruegie, Duci Slessuicensi Holsatie Stormarie etc. Comiti in Oldenborg etc. Domino suo graciosissimo.

Original paa Papir med Levning af Seglet i Gemeinsch. Archiv, Cap. XIII, Nr. 47 n.

6.

1529. 22de Juni. Kongen overdrager Ejler Rønnov til Hvidkilde og hans Arvinger Patronatsretten til Egense Kirke i Fyn.

Wij Frederick met Gudz naade Danmarckis, Wendis och Gottis konning, wduald konning tiill Norige, hertug wdj Slessuig, Holstenn, Sthormarn och Dytmerschen, greffue vdj Oldenborig och Delmenhorst, Giøre alle witterligt, at wij nu aff wor synnerlig gunst och naade, saa och for troschaff och willige thieniste, som oss elsk^e Eyler Rønnow, wor mand och thiennere, oss och rigit her tiill giort och beuist, och her epther troligen giøre och beuise maa och skall, haffue wij vndt och opladt, och met thette wort obne breff vnde och oplade fran oss, wore arffuinge och eptherkommere, konninger wdj Danmarck, och tiill for^{ae} oss elsk^e Eyler

Rønnou och hans arffuinge aldt thend rett och rettighed, som wij och wore forfedre framfarne konninger wdj Danmarck her tiill hafft haffue tiil Egeuse sognekircke liggendis wdj Fyenn, som her tiill haffuer hørt tiill oss och wore forfedere konninger wdj Danmarck at forlenne och presentere, saa at for^{ne} Eyler Rønnow och hans arffuinge thend ene epther thend anden tiill euig tiid, huilckenn som Huitkelde gaard wdj werie haffuer, mue oc skulle haffue, nyde och beholle samme kircke at presentere och forlenne och ther tiill forsuaret met alt herlighedt aff thet godtz och thienne, ther tiil høre, saa friit och quidt som wij och wore forfedere thet her tiill friesthe hafft haffue, ingtet wndertaget wdj naager maade, dog saa at nar samme kircke løes worder och vaccerer, tha skall for^{ne} Eyler Rønnow eller hans arffuinge, huilcken som samme kircke at forlenne haffuer, besørge samme kircke met en nøttug prest, som kand giøre sogne folcket i samme sogenn thend tilbørlige thieniste inden kircken och vden, som sogne folcket bør att haffue med rette aff theris sogne prest. Thi forbiude wij alle, ehuo the helst ere eller werre kunde, serdelis wore together, embitzmend och alle andre for^{ne} oss elsk^e Eyler Rønnow och hans arffuinge her emod paa for^{ne} Egeuse kircke eller naagen thend herlighed och rettighed, som ther nu tilligger och aff arildz tiid tilliget haffuer, at hindre, hindre lade, møde, platze eller vdj nogre maade forfang at giøre, wnder wor hyllest och naade. Giffuit paa wort Slott Kiøpnehaffin Tisdagenn nest epther Sanctj Botulphi abbatis dag, Aar etc. Mdxix. Vnder wort Indseigle.

Indført i Tegn. over alle Lande. IV, 481—2.

7.

1539. 14de November. Kongelig Forordning for Sjælland om Jordefærd, Kvinders Kirkegang og Tiende, udstedt efter et Møde, Kong Christian havde holdt i Sorø med Herredsprovsterne og to Kirkeværger af hvert Herred i Sjælland.

Wi Christian met Guds Naade etc. Hilser Ether alle Bønder och menige Almue, Borger, huemsomhelst i tiene

eller tilhøre, som bygge oc boe vdi alt vort land Sieland, met Gud oc wor Naade. Vider, at wi haffuer nu hafft her hoss oss alle Herritz Prouster met thu Kircke Verger aff huert herrit offuer alt Sieland, oc met dennom offuerueiget den store misbrug, som findes her vdi Landet meere end nogen andensteds vdi Riget, besynderligen met Liig at iorde, vdi saa maade, at naar nogen christen Menniske døer oc affganger, da slæber de dennom til Jorde, som met it andet bæst. Disligest naar at nogen Quinde ligger vdi Barsel Seng, tha ganger de vdi Kircken, naar som dennom selff tyckis, oc icke holde hørsom eller lade dennom indlede aff Præsten effter gammel Seduane. Huilcke misbrug wi icke lenger lide ville. Thi beder wi Ether alle oc huer særdelis strengeligen biude, attj retter Ether effter, at huorsom nogen døer, at de dennom følge til Kircke oc lade dennom iorde af Præsten. Oc naar nogen Quinde ligger vdi Barsel seng, at de da skal holde sig vdi sit huss vdi sex Vgger, oc siden lade sig indlede vdi Kircken aff Præsten effter gammel seduaane. Dog skal de icke giffue meere¹⁾ for Liig at iorde eller for en quinde at lede vdi Kircken end thu grotther²⁾ effter gammel Seduaane. Sammeledis bede wj Ether oc biude, atti retter Ether at retferdelig tiende effter voris Recessis oc Ordinantzis liudelse aff Korn oc quæg, oc det som gaat er. Oc huor som nogen findis, som sig fordrister her imod at giøre, tha ville vi lade her offver straffe som vedbør. Her vider nu aldelis at rette Ether effter oc lader det ingenlunde. Giffuit vdi vort Kloster Soer, Fredag nest effter Sanctj Martini Episcopi dag Aar Mdxxxix. Vnder vort Signet.

Skjødsløs Afskrift omtrent fra Slutningen af 16de Aarh. i Odense Bispearkiv, paa nogle Steder rettet efter en ligeledes mangelfuld Afskrift omtrent fra samme Tid i Ny kgl. Saml. 723 b Fol. Denne sidste er Afskrift af en Kopi, der havde følgende Fldimering:

¹⁾ I Afskriften i Ny kgl. Saml. 743 b Fol. staar her: mindre. ²⁾ I samme Afskrift staar her: to Skilling grot. Disse tvende Forandringer synes ikke at være tilfældige Uagtsomhedsfejl.

•Denne forskreffne Copie bestor ieg Mathis Langh, Superintendens offuer Aarse Stifft, ath vere ret Ordt fra Ordt eff[ter] K. M. Breff, medt mit Signet ondertrykt.

Itidem et ego Rhyanus¹⁾ facio manu mea propria. •

Endvidere tilføjes følgende Forklaring, der maa sammenholdes med den ovenfor i Noten omtalte paafaldende Afvigelse i Angivelsen af den Betaling, som tilkom Præsten:

•En Groth er 9 penninge. En Skilling groth er 9 skilling. Och epther som Mynthen er nu omsett oc thillagt en alb. paa huer skilling, beløber det sig in summa 24 β d. Och thalis her icke besynderlig om Predicken ath holde, vden Presten der for bliffuer ombedit. •

¹⁾ Det er uidentvivil den som Reformator i Horsens bekjendte Hr. Peder Borgsmed, der kaldes Ryanus (fra Rye), se Danske Mag. I, 158.